

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток ринкової економіки в Україні пов'язаний з необхідністю реформування податкової системи. Домінуючим фактором у вирішенні проблемних питань, спричинених реаліями вітчизняного сьогодення у сфері оподаткування, стало вдосконалення процесів податкового регулювання та оптимізації його складових, зокрема тих механізмів, які пов'язані з функціонуванням податкових преференцій. Дискусії щодо позитивного чи негативного впливу на загальний економічний розвиток низки податкових преференцій, а також податкових пільг належать до найгостріших як у економічному, так і соціальному контекстах. Проблема підвищення ефективності вітчизняної податкової системи набуває особливого значення з прийняттям Податкового кодексу України, що, у свою чергу, вимагає реформування механізму використання преференційного оподаткування в державі. Поряд з цим особливо актуальною є необхідність опрацювання теоретичної складової функціонування преференційного оподаткування та обґрунтування напрямів його удосконалення.

Наукові підвалини використання податкових преференцій висвітлено у працях зарубіжних (Ф. Нітті, І. Озерова, К. Рау, Ж. Сея, А. Сміта, Дж. Стігліца, А. Аронова, С. Баруліна, Р. Волянського, О. Врубльовської, Р. Гв'яздовського, Ф. Грондальського, М. Девере, С. Доляти, Н. Зайця, В. Кашина, О. Міронової, С. Овсяка, Л. Орензьяк, Я. Осташевського, В. Панскова, М. Романовського, Ф. Ханафєєва, Д. Черника, Т. Юткіної) та вітчизняних (З. Варналія, В. Гейця, А. Дриги, Т. Єфименко, Я. Жаліла, Ю. Іванова, Л. Карпова, В. Карпової, А. Кізими, М. Кизима, А. Крисоватого, І. Луніної, І. Лютого, І. Матюшенка, В. Мельника, П. Мельника, О. Найдєнка, М. Петренка, Ю. Семеновського, А. Соколовської, С. Юрія) науковців. Проте наявність дискусійних аспектів щодо функціонування преференційного оподаткування поряд з недостатньою опрацюваністю окресленої проблематики визначили вибір теми дисертації, мету та завдання, предмет і об'єкт наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Матеріали дисертації є складовою частиною досліджень, здійснених кафедрою податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету на теми: «Фіскально-податкове адміністрування: прагматика, проблематика та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 0106U005699) та «Стратегічні орієнтири формування і реалізації фіскальної політики України» (державний реєстраційний номер 0106U000521). У межах цих тем розроблено теоретичні підходи до дослідження податкових преференцій і запропоновано практичні рекомендації щодо раціонального використання й забезпечення соціально-економічної доцільності преференційного оподаткування в Україні.

Мета і задачі дослідження визначені провідною ідеєю дисертації, яка полягає у поглибленні теоретичних засад, практичній оцінці соціально-економічної доцільності та фіскальних наслідків преференційного оподаткування і розробці рекомендацій щодо його удосконалення в Україні.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення комплексу наукових завдань теоретичного та практично-методичного характеру:

- з'ясувати та систематизувати наукові підходи до визначення сутності понять, які характеризують сферу преференційного оподаткування;
- удосконалити типологізацію податкових преференцій, шляхом їх групування за певними ознаками;
- розробити методику визначення соціально-економічної доцільності та оцінки фіскальних наслідків реалізації преференційного оподаткування;
- дослідити дієвість податкових преференцій та визначити їх взаємозв'язок із соціальною й економічною сферами суспільства;
- здійснити моніторинг функціонування преференційного оподаткування в Україні й дати оцінку соціальної компоненти та фіскальних наслідків запровадження податкових преференцій;
- проаналізувати функціонування пільгових податкових преференцій через призму їх впливу на доходи бюджету;
- розкрити сучасні тенденції застосування безпільгових податкових преференцій в Україні;
- оцінити можливості використання світового досвіду щодо реалізації преференційного оподаткування в Україні для підвищення дієвості податкової системи;
- розробити алгоритм реалізації преференційного оподаткування в Україні у контексті здійснення економічних реформ;
- окреслити вектори удосконалення вітчизняних технологій преференційного оподаткування як механізму раціонального перерозподілу фінансових ресурсів з метою досягнення економічного зростання та соціальної справедливості в державі.

Об'єктом дослідження є система преференційного оподаткування.

Предметом дослідження є теоретичні й практичні засади запровадження і реалізації преференційного оподаткування в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектичний метод пізнання, який забезпечив аналіз явищ і процесів у їх розвитку, а також визначив їх взаємозв'язок та взаємозалежності. Використовувалися методи діалектичного і системного підходу, метод наукового абстрагування та узагальнення, застосування яких дозволило проаналізувати суперечливі позиції з питань реалізації преференційного оподаткування різних економічних шкіл (перший розділ). Для досягнення поставленої мети дослідження застосовані методи порівняльного аналізу, спостереження та формалізації, які використано для зіставлення фактичних та планових показників доходів бюджету і втрат унаслідок пільгового оподаткування, а також визначення оцінки дієвості преференційного оподаткування в Україні. Для детального виявлення взаємозв'язків соціальної та економічної сфер суспільства застосовано аналітичний метод (другий розділ). Опосередкований метод математичного моделювання використано для прогнозування ймовірних втрат бюджету при незмінних механізмах реалізації податкових преференцій (другий розділ) та перспективах економічного зростання й

зменшення соціальної напруги в суспільстві після здійснення податкових реформ (третій розділ).

Інформаційну основу дослідження складають законодавчі та нормативно-правові акти з питань оподаткування та податкового регулювання, матеріали Державної податкової служби України, Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, періодичні видання міжнародних фінансових та фіскальних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні соціально-економічної сутності преференційного оподаткування та визначенні економічної природи податкових преференцій, розробці пріоритетних напрямів реалізації преференційного оподаткування у вітчизняних реаліях застосування ринкових методів господарювання, моніторингу вітчизняної практики реалізації преференційного оподаткування у контексті визначення основних проблем його функціонування:

вперше:

– обґрунтовано необхідність поділу податкових преференцій на пільгові та безпільгові відповідно до способу їх реалізації, який базується на засадах систематизації наукових підходів до визначення сутності досліджуваних дефініцій та важливості обґрунтування соціально-економічної доцільності їх застосування на практиці;

удосконалено:

– розмежування понять «податкові пільги», «податкові преференції» та «преференційне оподаткування». Визначено зміст дефініції «преференційне оподаткування» як системи преференційних заходів, що надають переваги у сфері оподаткування на основі повного або часткового звільнення платника від сплати податкового зобов'язання, повного або часткового звільнення об'єкта від оподаткування, зниження податкових ставок, використання нульової ставки та податкового кредиту, спрямованих на розвиток господарської діяльності, соціальний захист і покращення фінансового стану платників податків;

– методику визначення дієвості преференційного оподаткування, яка базується на розрахунку таких показників: рівня інноваційної активності підприємств, рівня інформаційного забезпечення, рівня розвитку комунікаційних мереж та рівня модернізації, що зумовлює визначення впливу преференційного оподаткування на соціально-економічну сферу суспільства та спрощує процедуру надання податкових преференцій;

– підходи до визначення ролі податкових преференцій у подоланні безробіття з метою стимулювання суб'єктів господарювання до створення нових робочих місць та її узагальнення із сучасними проблемами зайнятості в Україні, що окреслюється необхідністю впровадження низки мотиваційних заходів у сфері оподаткування;

дістало подальший розвиток:

– типологізація податкових преференцій, за певними ознаками: терміном дії, сферою впливу, методами впровадження, мотиваційними ознаками, функціональним призначенням і способом реалізації. Вказану типологізацію

доцільно використовувати для обґрунтування соціально-економічної необхідності застосування податкових преференцій та вибору методів регулювання преференційного оподаткування;

– обґрунтування необхідності запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб та використання розміру прожиткового мінімуму для визначення об'єкта оподаткування. При цьому зазначено можливі соціальні ефекти для платників податку та фіскальну продуктивність диференціації податкових ставок, пов'язану з активізацією процесів споживання, що забезпечить збільшення податкових надходжень до бюджету;

– алгоритм реалізації преференційного оподаткування з метою спрощення регуляторного середовища для суб'єктів господарювання та забезпечення зрівноваженого розвитку усіх регіонів країни. Виявлено вплив пільгових та безпільгових податкових преференцій на соціальну (матеріальну та нематеріальну якість життя) та економічну сфери суспільства.

Практичне значення одержаних результатів. Основні висновки та пропозиції роботи можуть бути використані органами Державної податкової служби України та іншими органами державної влади в процесі удосконалення функціонування преференційного оподаткування в Україні, при розробці правової бази з питань оподаткування та викладанні податкових дисциплін.

Окремі положення та висновки дисертаційної роботи використані органами виконавчої влади, зокрема: Тернопільською обласною державною адміністрацією при формуванні пропозицій до проекту Податкового кодексу України (довідка № 04-5644/32-26 від 12.10.10 р.), а також відділом податкового контролю та аналітичної роботи Державної податкової адміністрації в Тернопільській області при формуванні пропозицій щодо удосконалення процесів податкового адміністрування в Україні (довідка № 16079/8/20-006/5/762 від 19.10.2011 р.).

Матеріали дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-02/2146 від 01.10.10 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є одноосібним науковим дослідженням. Сформульовані у роботі науково-практичні результати, висновки та пропозиції, що винесені на захист, одержані автором самостійно і є його науковим досягненням.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на таких науково-практичних конференціях: II Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Крок в майбутнє» (м. Київ, 2002 р.); V Міжнародній наук.-практ. конф. «Наука і освіта – 2002» (м. Дніпропетровськ, 2002 р.); Міжнародній наук.-практ. конф. «Управління державою III тисячоліття» (м. Львів, 2002 р.); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Економічні проблеми ринкової трансформації України» (м. Львів, 2002 р.); Міжвузівській наук.-метод. конф. «Проблеми економічної освіти і науковий прогрес» (м. Кривий Ріг, 2003 р.); IV Міжнародній наук. конф. студентів та молодих учених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Донецьк, 2003 р.); Наук.-практ.

конф. «Бюджетно-податкова політика: теорія, практика, проблеми» (м. Ірпінь, 2003 р.); Всеукраїнській наук.-практ. конф. «Розвиток грошово-кредитних відносин в Україні» (м. Київ, 2004 р.); Всеукраїнській наук.-методич. конф. «Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами» (м. Севастополь, 2005 р.); III – IV Міжнародних наук.-практ. конф. молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2006 р., 2007 р.); IV Міжнародній наук.-практ. конф. «Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку» (м. Тернопіль, 2006 р.); Наук. конф. професорсько-викладацького складу «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 2007 р.); IV Міжнародній наук. конф. «Економічні проблеми XXI ст. Польщі та Європейського Союзу» (м. Щецінь, Республіка Польща, 2007 р.); I, II, IV Міжнародних наук.-практ. конф. «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 2007 р., 2009 р., 2011 р.); XI Міжнародній наук. конф. «Управління підприємством – теорія та практика» – (м. Краків, Республіка Польща, 2008 р.); XV Міжнародна наук. конф. «Майбутнє економіки після світової кризи» (м. Варшава, Республіка Польща, 2009 р.); Міжнародна наук.-практ. конф. «Напрями розбудови податкової системи України в умовах утвердження ринкової економіки» (м. Тернопіль, 2011 р.); Міжнародна наук. конф. «Державні фінанси: умови та суспільні тренди соціально-економічного розвитку» (м. Ченстохова, Республіка Польща, 2011 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 16 наукових працях (8,55 д. а.), в яких опубліковані основні результати дисертації, 13 працях апробаційного характеру (2,86 д. а.), 5 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації (1,08 д. а.).

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 234 найменувань та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 199 сторінок. Дисертація вміщує 25 таблиць, 26 рисунків, 25 додатків на 51 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи преференційного оподаткування в умовах утвердження ринкової економіки**» висвітлено соціально-економічну природу преференційного оподаткування, представлено типологізацію податкових преференцій і методику оцінки соціально-економічної доцільності та фіскальних наслідків від їх запровадження.

У роботі визначено три основних групи підходів учених щодо трактування дефініції «податкові преференції». Це дало можливість розмежувати та визначити: «податкові преференції» як переваги у сфері оподаткування, які надаються конкретним територіям, певним видам діяльності, юридичним або фізичним особам для стимулювання господарської активності, соціального захисту, а також з метою

легалізації тіньових грошових потоків та «податкові пільги» як засоби реалізації податкових преференцій, які функціонують на підставі чинного законодавства за умов наявності податку (податкового платежу) у формі повного або часткового звільнення платника від сплати податкового зобов'язання для зменшення податкового навантаження.

Відсутність єдиного наукового підходу до систематизації податкових преференцій стала підставою для детального дослідження функціонування та вивчення їх впливу на соціально-економічні процеси у суспільстві. Відтак, на основі доробку вітчизняних і зарубіжних учених, з метою забезпечення соціально-економічної та фіскальної ефективності преференційного оподаткування, запропоновано власний підхід щодо поділу податкових преференцій за певними ознаками: терміном дії, сферами впливу, методами впровадження, мотиваційними ознаками, функціональним призначенням і способом реалізації. Окреслену типологізацію податкових преференцій можна використовувати для обґрунтування соціально-економічної доцільності їх надання, що, у свою чергу, дає змогу удосконалити методи впровадження і реалізації податкових преференцій, розробити систему ефективного застосування, забезпечити оптимальне співвідношення щодо їх розподілу та призначення.

У роботі значну увагу приділено з'ясуванню соціально-економічної сутності механізму преференційного оподаткування, на підставі чого визначено основні його складові: принципи, відповідно до яких він здійснюється; методи, за допомогою яких забезпечується реалізація окреслених принципів; притаманні йому функції. Визначено взаємодію трьох основних елементів преференційного оподаткування: бюджету (як основного джерела фінансового забезпечення реалізації преференційного оподаткування), податкових преференцій (як основного елемента реалізації преференційного оподаткування) та платників податків (юридичних та фізичних осіб).

Дослідження сутності й практики реалізації податкових преференцій дало змогу визначити систему вимірників і показників обґрунтування їх соціально-економічної доцільності та оцінки фіскальних наслідків. У цьому контексті з метою окреслення оптимальної структури наданих податкових преференцій, а також встановлення певних пропорцій та забезпечення їх справедливого розподілу запропоновано визначити два вимірники: пільгові та безпільгові.

Формуючи систему вимірників та показників, що слугували б для обґрунтування соціально-економічної доцільності та аналітичної оцінки фіскальних наслідків функціонування податкових преференцій, враховано значущість високого рівня використання фінансових ресурсів платника податків, які він заощаджує у господарській діяльності в процесі використання податкових преференцій. Для цього запропоновано сукупність вимірників соціально-економічної доцільності і фіскальних наслідків запровадження податкових преференцій об'єднати у дві групи (рис. 1).

Рис. 1. Система вимірників і показників обґрунтування соціально-економічної доцільності та оцінки фіскальних наслідків запровадження податкових преференцій

У дисертації обґрунтовано необхідність забезпечення стабілізації усіх фінансово-економічних процесів шляхом застосування податкових преференцій та визначено їх вплив на суспільство з допомогою показників дієвості преференційного оподаткування: рівень інноваційної активності підприємств, рівень інформаційного забезпечення, рівень модернізації, рівень розвитку комунікативних мереж.

Для поліпшення дієвості та ефективності реалізації преференційного оподаткування в дисертації обґрунтовано доцільність використання неоподаткованого мінімуму доходів громадян у формі податкової преференції з метою надання соціальної підтримки платникам та забезпечення справедливості в оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Другий розділ «Моніторинг вітчизняних технологій преференційного оподаткування» присвячено соціально-економічній оцінці реалізації преференційного оподаткування і виявленню його впливу на дієвість податкової політики в Україні.

У процесі дослідження обґрунтовано новітню прагматику дієвості податкових преференцій, вивчено застосування пільгового преференційного оподаткування та здійснено оцінку його впливу на обсяги несплачених податків. Спрогнозовані обсяги податкових надходжень за допомогою економіко-математичних моделей динаміки обсягів несплачених податків та їх частки через надання податкових пільг впродовж 2012 – 2015 рр. засвідчують, що втрати бюджету будуть зростати і у 2015 р. становитимуть 422,2 млн. грн. (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка прогнозних значень податкових пільгових преференцій
з 2011 по 2015 рр.**

Модель	Показники	Вид залежності та статистичні оцінки, t – інтервал, рік	Прогнозні значення		
			Рік	Точковий прогноз	Довірчий інтервал
(1)	Обсяги несплачених податків, до зведеного бюджету України внаслідок надання податкових пільгових преференцій, млн. грн.	$y=0,1397+39,99t-9,741t^2+0,5967t^3$ $R=0,9696$	2011 2012 2013 2014 2015	55,64 108,5 184,8 288,2 422,2	18,48 19,37 20,37 21,45 22,60
(2)	Частка несплачених податків у зведеному бюджеті України внаслідок надання податкових пільгових преференцій, %	$y^{\wedge}=e^{5,895-0,41347t}$ $R^{\wedge}=0,9308$	2011 2012 2013 2014 2015	3,848 2,545 1,683 1,113 0,7362	1,828 1,917 2,015 2,122 2,236

Згідно з розрахунками прогноз відносних величин частки несплаченого податку у доходах зведеного бюджету свідчить про її зниження у динаміці й у 2015 р. становитиме 0,77362%.

У результаті проведеного дослідження функціонування безпільгових податкових преференцій визначено соціально-економічну компоненту їх використання. Найбільш проблематичною преференцією в Україні вважається відшкодування податку на додану вартість, що засвідчує динаміка коефіцієнта співвідношення відшкодованого ПДВ та обсягу податкових надходжень ПДВ. Заборгованість держави перед платниками ПДВ щодо його відшкодування щороку зростає, а це, в свою чергу, негативно впливає на економічний розвиток держави загалом, оскільки недоотримані кошти не можуть бути використані на розвиток виробництва та активізацію господарського процесу. З прийняттям Податкового кодексу поступово введено в дію методику автоматичного відшкодування податку на додану вартість, проте механізм настільки невідпрацьований, що таке нововведення збільшило перелік недоліків, які асоціюються із податком на додану

вартість, ніж додало позитивних якостей універсальному акцизу. Таким чином, застосування нульової ставки податку на додану вартість до експортних операцій є причиною створення кримінальних схем, які поповнюють низку податкових правопорушень, а нерідко і злочинів у сфері оподаткування. Однак відмовлятися від цієї преференції – значить позбавити вітчизняного виробника стимулу до здійснення експортних операцій та порушити попередньо укладені угоди щодо попередження подвійного оподаткування.

У роботі розглянуто особливості реалізації безпільгової податкової преференції – неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який на сьогодні втратив своє значення. Розмір неоподаткованого мінімуму згідно з чинним законодавством становить 17 грн., а використовується цей вид податкової преференції винятково для визначення суми штрафних санкцій при різних правопорушеннях та, в окремих випадках, у розрахунку державного мита. Беручи до уваги економічне середовище, в якому перебуває Україна, варто було б повернути фактичне значення цій преференції, а її розмір прирівняти до розміру прожиткового мінімуму громадян. Поряд із цим збільшення прожиткового мінімуму населення шляхом розширення номенклатури й асортименту споживчого кошика є одним із важливих векторів реформування податкової політики щодо удосконалення механізму преференційного оподаткування, зокрема у питаннях надання соціальних податкових преференцій. Про необхідність таких змін у вітчизняній практиці застосування преференційного оподаткування свідчить динаміка прожиткового мінімуму, який, незважаючи на зростання в абсолютному значенні, і надалі залишається найнижчим серед усіх економічно-розвинутих країн Європи.

У третьому розділі «**Пріоритети розвитку преференційного оподаткування в Україні**» основну увагу зосереджено на перспективах удосконалення преференційного оподаткування, обґрунтовано використання позитивів зарубіжного досвіду організації преференційного оподаткування у вітчизняній фіскальній практиці та окреслено вектори раціоналізації податкових преференцій.

У дисертації узагальнено досвід європейських країн, де найбільшого поширення набуло використання податкових преференцій у сфері оподаткування індивідуальних доходів громадян, за яким базою фіскального навантаження є спільний дохід сім'ї. З цією метою запропоновано використовувати диференційований підхід до визначення сукупного сімейного доходу платників податків, а саме домогосподарств для визначення відповідного методу оподаткування їх доходів. Разом із тим для забезпечення добробуту громадян визначено можливі соціальні ефекти для податкоплатників з урахуванням інфляційних процесів та фіскальну продуктивність диференціації податкових ставок податку з доходів фізичних осіб, які мають запроваджуватись у межах, визначених даною моделлю оподаткування (1):

$$\begin{matrix}
 0 & \text{жаді} \\
 \% & \text{жаді} \\
 \end{matrix}
 \qquad
 \begin{matrix}
 \text{жаді} \\
 \text{жаді} \\
 \text{жаді} \\
 \end{matrix}
 \qquad
 (1)$$

де s – ставка податку, %; $f(D)$ – математична функція для визначення розміру ставки податку; D – обсяг доходу платника, грн.; $\Pi_{\min}$ – прожитковий мінімум, грн.; k – кількість прожиткових мінімумів, що оподатковуються за запропованою шкалою, $1 < k \leq n$, де n – гранична кількість прожиткових мінімумів; p – фіксована максимальна ставка податку для платників, дохід яких перевищує граничну кількість прожиткових мінімумів, %.

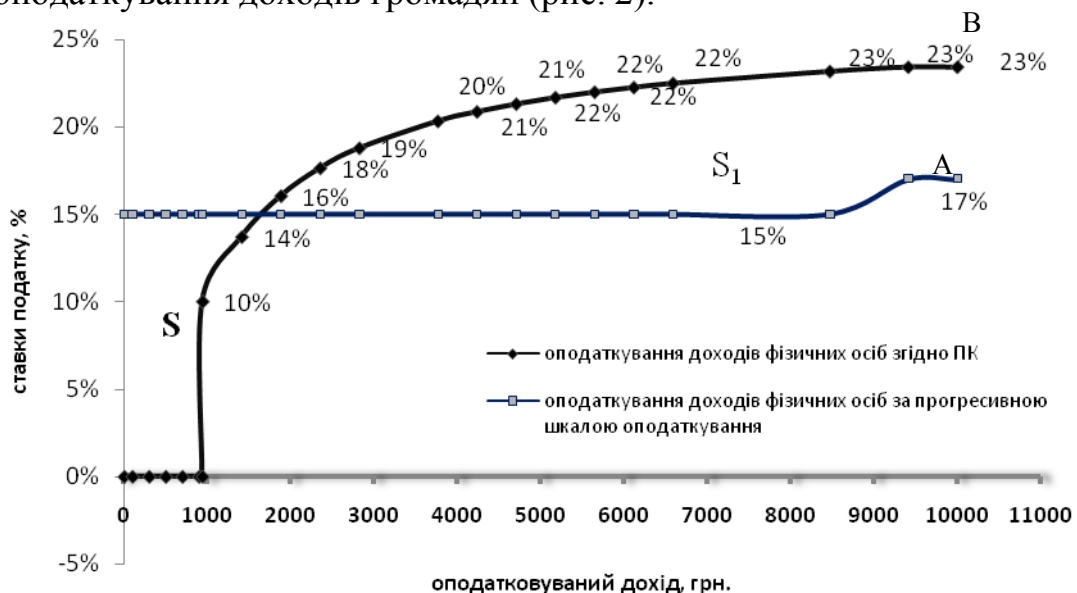
Визначення параметрів функції прогресивної шкали оподаткування математично обґрунтовано на основі використання експоненціальної функції (2):

$$f(x) = \frac{y_{\max} \cdot \ln \frac{y_{\max}}{y_{\min}}}{(x_{\min} - x_{\max})} \cdot e^{-\frac{y_{\max}}{x_{\min} - x_{\max}} x} + \frac{y_{\min}}{x_{\min} - x_{\max}} \cdot e^{-\frac{y_{\max}}{x_{\min} - x_{\max}} x} \quad (2)$$

де $y_{\min}$, $y_{\max}$ – мінімальна та максимальна поділки шкали оподаткування відповідно; $x_{\min}$, $x_{\max}$ – мінімальний і максимальний оподатковуваний дохід відповідно; a і b – параметри експоненціальної функції.

Запропонована прогресія в оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні доводить потенційну можливість додаткового наповнення зведеного бюджету, що і забезпечить соціальну спрямованість здійснення податкових реформ шляхом збільшення податкових надходжень до бюджету держави за рахунок активізації процесів споживання.

У роботі аргументовано соціально-економічну доцільність прогресивної шкали оподаткування доходів громадян (рис. 2).

Рис. 2. Соціально-економічна доцільність прогресивної шкали оподаткування

На рис. 2 крива А – це крива, що зображає шкалу оподаткування згідно з прийнятим Податковим кодексом України, який передбачає оподаткування доходів громадян за двома ставками (15% – базова, 17% – у разі перевищення оподаткованого доходу 10 прожиткових мінімумів). На підставі здійснених розрахунків крива В зображає запропоновану прогресію оподаткування доходів

громадян, яка базується на оподаткуванні кількості прожиткових мінімумів громадян. Згідно з кривою В ставки податку змінюються у бік зростання, починаючи з 10%. За цією ставкою оподатковуються доходи, обсяг яких перевищує розмір неоподаткованого мінімуму (причому розмір неоподаткованого мінімуму є змінною величиною, що прирівнюється до розміру одного прожиткового мінімуму). Площа S на рисунку визначає соціальну доцільність запровадження диференційованого оподаткування доходів громадян. Якщо один прожитковий мінімум прийняти за неоподатковуваний мінімум, то за розрахунками визначено, на скільки збільшиться дохід фізичних осіб, які отримують найнижчі доходи в Україні. Так, за підсумками грудня 2010 р., кількість штатних працівників, які отримували заробітну плату в межах одного прожиткового мінімуму (до 922 грн. включно), становила 7,2% (723,5856 тис. осіб) від загальної кількості працівників (10049,8 тис. осіб). 8,8% від загальної кількості осіб отримували заробітну плату в межах від 922,01 грн. до 1000,00 грн. і ще 11,2% від 1000,01 грн. до 1250,00 грн. Якщо ж зацентувати увагу на тому, що прожитковий мінімум для працездатної особи у 2012 р. затверджений у розмірі 1073 грн., то можна припустити, що не оподатковуватимуться доходи близько 25% штатних працівників податком на доходи фізичних осіб, ставка якого, згідно з Податковим кодексом, становить 15%. У такому випадку доходи досліджуваної категорії працівників збільшаться майже на 15% (з урахуванням єдиного соціального внеску, який становить 3,6% від доходу платника), що становитиме відносно однієї особи 155,16 грн. Враховуючи невеликий розмір заощаджених ресурсів, неоподатковані кошти будуть залучені до споживчих процесів, де, у свою чергу, оподатковуватимуться непрямими податками, зокрема ПДВ, ставка якого в Україні (20% до 2014 р.) суттєво перевищує ставку податку на доходи фізичних осіб. Таким чином, кошти повернуться до державного бюджету у вигляді надходжень ПДВ загальним обсягом близько 779664,0 тис. грн. у рік. Це дасть можливість підвищити купівельну спроможність більше чверті працюючого населення країни, а значить активізувати внутрішнє споживання. Усі інші доходи, які оподатковуватимуться відповідно до запропонованої шкали згідно з обраною прогресією за ставками 10% – 23%, будуть чинити відносно однакове навантаження на платників податку, оскільки зі зростанням обсягів доходу збільшення сум податкового зобов'язання буде відповідно однаковим щодо вартості сплачених у вигляді податку коштів. Що стосується площини S_1 , то вона відображає економічну складову доцільності запровадження прогресивної шкали оподаткування за мінусом суми, яка складає один неоподатковуваний мінімум громадян для усіх без винятку платників податку на доходи фізичних осіб.

Запропонована прогресивна шкала оподаткування демонструє доцільність її запровадження з огляду на покращення соціально-економічного становища в державі та формування в українському суспільстві середнього класу громадян. Держава, використовуючи свої повноваження, повинна запроваджувати податкові преференції у вигляді прогресивної шкали оподаткування для підвищення платоспроможності населення та активізації процесів споживання. Цей факт є похідною функцією суспільного добробуту.

ВИСНОВКИ

У проведеному науковому дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й обґрунтування соціально-економічної доцільності запровадження преференційного оподаткування в Україні, розроблено підходи до оцінки фіскальних наслідків його функціонування. Це виявилось у логічному обґрунтуванні теоретичних підходів і вирішенні проблемних аспектів впливу податкових преференцій на загальні доходи та податкові надходження зведеного бюджету України, а також розробці рекомендацій щодо вдосконалення преференційного оподаткування шляхом перерозподілу податкових преференцій з метою підвищення ділової активності суб'єктів господарювання та забезпечення економічного зростання і соціальної захищеності громадян.

Основні наукові й практичні результати полягають у наступному:

1. Запропоновано класифікацію податкових преференцій, яка передбачає їх поділ на пільгові та безпільгові для можливості надання якісної оцінки дієвості преференційного оподаткування. При цьому критерієм класифікації виступає вимірник податкових преференцій. До пільгових запропоновано відносити преференції, що на практиці реалізуються із використанням пільг, наприклад: диференціація податкових ставок, регулювання податкових ставок, податкова знижка при оподаткуванні доходів фізичних осіб, нульова ставка податку, а до безпільгових – преференції, застосування яких не передбачає використання пільг: спрощена система оподаткування, неоподатковуваний мінімум, відстрочення (розстрочення) податкових платежів.
2. З метою уникнення суперечностей науково-понятійного апарату, що виникають при дослідженні проблематики функціонування преференційного оподаткування, запропоновано трактування ключових понять: «податкові пільги», які визначено як засоби реалізації податкових преференцій; «податкові преференції» – це переваги у сфері оподаткування, які надаються конкретним територіям, певним видам діяльності, юридичним або фізичним особам та «преференційне оподаткування», як система преференційних заходів, що надають переваги у сфері оподаткування.
3. Удосконалена типологізація податкових преференцій, в основу якої покладено змістові характеристики, що дозволяє згрупувати податкові преференції за певними ознаками: сферами впливу, методами впровадження, терміном дії, мотиваційними ознаками, функціональним призначенням, способом реалізації. Запропонована типологізація буде корисною при виборі та обґрунтуванні соціально-економічної доцільності надання податкових преференцій, а також дозволить пов'язати призначення податкових преференцій із доцільністю їх застосування на практиці.
4. Комплексну оцінку доцільності запровадження податкових преференцій та врахування фіскальних наслідків їх функціонування запропоновано здійснювати на основі методики, що базується на використанні таких показників: пільгозатратність, питомі пільговтрати, вартість пільги, пільгомісткість бюджету (податкових надходжень), коефіцієнт відшкодування ПДВ, вартість відстрочки, частка

відстрочених платежів у загальних обсягах податкових надходжень, частка фіксованого сільськогосподарського податку у загальному обсязі податкових надходжень, частка єдиного податку у загальному обсязі податкових надходжень, коефіцієнт співвідношення неоподатковуваного мінімуму доходів громадян і мінімальної заробітної плати, коефіцієнт співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму.

5. Використання економіко-математичної багатофакторної лінійної моделі дало змогу передбачити позитивні тенденції у динаміці прогнозованих втрат бюджету внаслідок надання податкових пільг. Проте аналіз функціонування пільгових податкових преференцій з 1999 по 2010 рр. свідчить про нерівномірний розподіл пільг, які могли б виступати у якості ресурсів для розвитку пріоритетних галузей національної економіки певного регіону. Такий деформований підхід до розподілу пільгових податкових преференцій спричиняє відповідну галузево-територіальну структуру та не протидіє входженню окремих територій до стану депресивності.

6. Оцінка доцільності запровадження безпільгових податкових преференцій свідчить про необхідність удосконалення практики їх надання. Так, коефіцієнт співвідношення неоподатковуваного мінімуму та мінімальної заробітної плати за період 2000-2010 рр. знизився майже у 12 разів, що свідчить про позбавлення соціально-економічного змісту преференції (неоподатковуваний мінімум). Запропоновано відновити дану преференцію у якості об'єкта оподаткування доходів фізичних осіб з метою забезпечення соціального захисту, прирівнявши розмір неоподатковуваного мінімуму до розміру мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, поряд з чим переглянути якісне наповнення споживчого кошика. Питома вага фіксованого сільськогосподарського податку у загальній структурі податкових надходжень впродовж 2000-2010 рр. знизилась майже в 14 раз, що свідчить про втрату здатності даної преференції виконувати притаманні їй функції, а отже, про зниження її фіскальної ефективності.

7. Статистичний аналіз практики застосування податкових безпільгових преференцій та оцінки фіскальних наслідків від їх запровадження дав змогу встановити нерівномірність у застосуванні низки преференцій таких, як: нульова ставка ПДВ, відшкодування ПДВ із Державного бюджету України та реструктуризація податкової заборгованості. Недієвим виявилось застосування такої преференції, як спрощена система оподаткування, а неоподатковуваний мінімум як безпільгова податкова преференція не виконує своєї функції, що спричинено інфляційними процесами та частими змінами податкового законодавства.

8. Застосування територіальних преференцій у вигляді СЕЗ, ТПР та ТП не попереджує появи депресивних регіонів, що є основною метою надання преференцій цього виду. Починаючи з 2009 р., показники державних цільових фондів від реалізації інвестиційних проектів у межах СЕЗ скоротилися більш ніж у 2 рази, ТПР – у 1,3 рази. Доходи бюджетів та державних цільових фондів від реалізації інвестиційних проектів також знизилися у 1,8 рази, що вказує на нераціональне використання територіальних преференцій в Україні.

9. Запропоновано алгоритм реалізації преференційного оподаткування, що забезпечить еволюційні зміни у реформуванні податкової системи України у сфері використання пільгових та безпільгових податкових преференцій. Враховуючи світові тенденції щодо збільшення попиту на екопродукцію, запропоновано запровадити податкову преференцію на її виготовлення та реалізацію. Запровадження цієї преференції на екологічно-чистих територіях країни надасть можливість забезпечити зрівноважений розвиток усіх її регіонів.

10. Значні резерви удосконалення преференційного оподаткування в Україні містяться у сфері оподаткування індивідуальних доходів громадян. З цією метою рекомендовано запровадити прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб, яка базується на оподаткуванні прожиткових мінімумів, що забезпечить соціальну доцільність запровадження диференційованого оподаткування доходів громадян.

Проведено узагальнення ролі податкових преференцій із проблемами зайнятості, яка визначається необхідністю впровадження низки мотиваційних заходів у сфері оподаткування з метою скорочення безробіття в Україні. Таким чином, забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання, які використовують загальну систему оподаткування, пов'язане із необхідністю запровадження пільгової преференції у розмірі 0,1% (малі підприємства) та 0,02% (великі підприємства) від бази оподаткування податком на прибуток підприємств для одного новоствореного робочого місця.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Кадиляк Г. Податок з прибутку як важливий фактор стимулювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств / Г. В. Кадиляк // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка : Серія: економіка, 2002. – Вип. 10. – С. 97–99 (0,70 д. а.).
2. Василевская Г. Льготы в налоговой системе государства как сдерживающий фактор развития рыночной экономики / Г. В. Василевская // Финансовая теория и политика современного государства / [1-е изд.] – Велико Тырново: изд. «АБАГАР», 2002. – С. 43–48 (0,35 д. а.).
3. Василевська Г. В. Податкова політика на сучасному етапі трансформації економіки України / Г. В. Василевська // Вісник Технологічного університету Поділля. – Хмельницький : Технологічний університет Поділля : (Економічні науки). Ч. 2, Т.1 (46), 2002. – С. 109–112 (0,30 д. а.).
4. Василевська Г. В. Податкова політика як домінуючий фактор регулювання процесів економічного зростання / Г. В. Василевська // Фінанси України, 2003. – №2. – С. 39–43 (0,71 д. а.).
5. Василевська Г. В. Концептуальні засади фіскальної політики України в період трансформації / Г. В. Василевська // Наукові записки : збірник наукових праць, 2003. – Вип. 12. Ч. 1. – С. 37–40 (0,32 д. а.).

6. Василевська Г. В. Економічні тенденції функціонування податкової політики України: прагматика і проблематика / Г. В. Василевська // Вісник Технологічного університету Поділля : (Економічні науки), Т.2 (50), 2003. – С. 106–108 (0,31 д. а.).
7. Василевська Г. В. Податок на додану вартість: фіскальна суть та необхідність реформування / Г. В. Василевська, О. М. Собко // Світ фінансів, 2006. – Вип. 4 (9). – С. 85–93 (0,64 д. а.) (Особистий внесок автора: окреслено основні тенденції функціонування універсального акцизу в Україні та визначено пріоритетні напрями його вдосконалення способом скасування необґрунтованих податкових пільг та диференціацією ставок, 0,32 д. а.).
8. Василевська Г. В. Вдосконалення методики оцінки ефективності використання інноваційного потенціалу промислового підприємства / Г. В. Василевська, О. М. Собко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Серія: економіка, 2007. – Вип. 21. – С. 152–159 (0,80 д. а.) (Особистий внесок автора: розглянуто теоретичні засади визначення поняття «інноваційний потенціал» та здійснено моніторинг вітчизняного законодавства стосовно його використання, 0,40 д. а.).
9. Василевська Г. В. Моніторинг інноваційних можливостей національних виробництв як засіб забезпечення функціонування економіки / Г. В. Василевська, О. М. Собко // Економічний аналіз : збірник наукових праць, 2007. – Вип. 1(17). – С. 175–179 (0,47 д. а.) (Особистий внесок автора: визначено чинники активізації інноваційної діяльності підприємств, 0,24 д. а.).
10. Василевська Г. В. Економічні засади теорії податкового адміністрування в Україні / Г. В. Василевська // Економічний аналіз : збірник наукових праць, 2008. – Вип. 3(19). – С. 76–81 (0,84 д. а.).
11. Василевська Г. В. Податок на доходи юридичних осіб в Республіці Польща як інструмент сприяння конкурентоспроможності / Г. Василевська, Р. Лісовський // Світ фінансів, 2010. – Вип. 2(19). – С. 161–167 (0,41 д. а.) (Особистий внесок автора: проведено моніторинг дієвості функціонування демпінгового оподаткування доходів та прибутків юридичних осіб у контексті зниження податкового тиску на платника та запобігання кризовим деформаціям виробництва, 0,22 д. а.).
12. Василевська Г. В. Стратегічні пріоритети розвитку преференційного оподаткування в Україні / Г. В. Василевська // Світ фінансів, 2011. – Вип. 1. – С. 170–178 (0,58 д. а.).
13. Wasylewska G. Problemowe aspekty funkcjonowania podatku od wartości dodanej na Ukrainie / G. Wasylewska // Economics challenge of XXI Century Poland-European Union – World. – Conference abstracts. – International conference. The 4th Economics Department Meeting. – Szczecin, 2007. – S. 118 (0,10 д. а.).
14. Vasylevska H. Niektóre aspekty funkcjonowania podatków pośrednich w systemie preferencji podatkowych na Ukrainie / Halyna Vasylevska // Gospodarka polska po 20 latach transformacji: osiągnięcia, problemy i wydarzenia. – Warszawa: Instytut Wiedzy i Innowacji, 2009. – S. 185–195 (0,70 д. а.).
15. Vasylevska H. Opodatkowanie preferencyjne: podstawowe kategorie teorii / H. Vasylevska, A. Krysovatyj // Finanse publiczne: uwarunkowania i współczesne trendy rozwoju społeczno-gospodarczego. – Częstochowa: Edukator, 2010. – S. 109–119

(0,70 д. а.) (Особистий внесок автора: проаналізовано наукові підходи до визначення дефініції «податкові преференції» та запропоновано власне трактування цього поняття, а також удосконалено типологізацію податкових преференцій, 0,36 д. а.).

16. Vasylevska H. Pryoritety w ustaleniu preferencji podatkowych na Ukrainie / H. Vasylevska, A. Krysovatyj // Zeszyty naukowe nr 10. – Kraków: NBP oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, 2011. – S. 211–221 (0,62 д. а.) (Особистий внесок автора: розроблено алгоритм реалізації преференційного оподаткування у вітчизняних реаліях функціонування податкової системи та визначено, вектори позитивного соціально-економічного розвитку і покращення добробуту громадян, 0,32 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

17. Василевська Г. В. Детермінанти фіскальної політики України в період трансформації. / Г. В. Василевська // Економічні проблеми ринкової трансформації України: тези доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Львів: ЛБІ НБУ, 2002. – С. 38–39 (0,21 д. а.).

18. Василевська Г. В. Деякі аспекти вдосконалення механізму пільгового оподаткування в Україні / Г. В. Василевська // Управління державою III-го тисячоліття : матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф. – Львів: ЛЬЦНТЕІ, 2002. – С. 185–188 (0,19 д. а.).

19. Василевська Г. В. Ухилення від сплати податків: наслідки та методи запобігання / Г. В. Василевська // Крок в майбутнє : матеріали доповідей II Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. – К: Політехніка, 2002. – С. 218 (0,12 д. а.).

20. Василевська Г. В. Податкові пільги: сутність та практика застосування / Г. В. Василевська, О. М. Десятнюк // Проблеми економічної освіти і науковий прогрес : матеріали міжвузівської наук.-методич. конф. – Кривий Ріг: Мінерал, 2003. – С. 101–104 (0,20 д. а.) (Особистий внесок автора: досліджено теоретичні засади поняття «податкові пільги» та визначено їх деструктивний вплив на вітчизняний соціально-економічний розвиток, 0,10 д. а.).

21. Василевська Г. В. Прагматизм пільгового оподаткування в Україні / Г. В. Василевська // Управління розвитком соціально – економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання : праці IV Міжнародної наук. конф. студентів та молодих учених. – Донецьк: ДонНУ, Ч.5, 2003. – С. 190–192 (0,21 д. а.).

22. Василевська Г. В. Податок на додану вартість: фіскальна активність та суперечності функціонування / Г. В. Василевська // Бюджетно-податкова політика: теорія, практика, проблеми : матеріали наук.-практ. конф. – Ірпінь: Національна академія державної податкової служби України, 2003. – С. 53–59 (0,32 д. а.).

23. Василевська Г. В. Прагматизм податкового регулювання в Україні / Г. В. Василевська // Розвиток грошово-кредитних відносин в Україні. – матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К., 2004. – С. 178–181 (0,20 д. а.).

24. Василевська Г. В. Спрощена система оподаткування як основний фактор розвитку малого підприємництва в Україні / Г. В. Василевська // Современные

аспекты финансового управления экономическими процессами : материалы Всеукраїнської наук.-метод. конф. – Севастополь : СевНТУ, Ч.1. – 2005. – С. 104–108 (0,23 д. а.).

25. Василевська Г. В. Прибуткове оподаткування населення: ефективність та протидія реформуванню / Г. В. Василевська // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених. – Ч.2. – Тернопіль: Екон. думка, 2006. – С. 104–108 (0,21 д. а.).

26. Василевська Г. В. Проблемні аспекти функціонування ПДВ в Україні / Г. В. Василевська // Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. – Тернопіль: Екон. думка, 2006. – С. 83–85 (0,20 д. а.).

27. Василевська Г. В. Теоретико-методологічні засади адміністрування податків в Україні / Г. В. Василевська // Zarządzanie Przedsiębiorstwem – Teoria i Praktyka. : materiały XI Międzynarod. konferen. nauk. – Kraków: Akademia Górniczo-Hutnicza im. St. Staszica w Krakowie, 2009. – S. 158–164 (0,44 д. а.).

28. Василевська Г. В. Перспективи функціонування преференційного оподаткування в Україні / Г. В. Василевська // Напрями розбудови податкової системи України в умовах утвердження ринкової економіки : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2011. – С. 50–52 (0,21 д. а.).

29. Василевська Г. В. Оподаткування громадських організацій у перспективі формування громадянського суспільства в Україні / Г. В. Василевська // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2011. – С. 26–27 (0,12 д. а.).

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

30. Василевська Г. В. Окремі аспекти адміністрування податку на прибуток підприємств / Г. В. Василевська // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених. – Тернопіль: Екон. думка, 2007. – Ч.2. – С. 55–57 (0,14 д. а.).

31. Василевська Г. В. Парадигма податкового адміністрування в Україні / Г. В. Василевська // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2007 – С. 37–39 (0,44 д. а.).

32. Кадиляк Г. Деякі аспекти місцевого оподаткування в Україні / Г. В. Кадиляк, О. М. Десятнюк // Наука і освіта – 2002 : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – (Серія «Економіка»). Т.1. – 2002. – С. 39–40 (0,11 д. а.) (Особистий внесок автора: сформовано основні принципи створення ефективної системи справляння місцевих податків та зборів в Україні, 0,06 д. а.).

33. Василевська Г. В. Прагматизм адміністрування податку на прибуток в Україні / Г. В. Василевська, Т. Юрчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики

в постстабілізаційний період : матеріали наук. конф. професорсько-викладацького складу. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 32–34 (0,20 д. а.) (Особистий внесок автора: досліджено механізм адміністрування податку на прибуток підприємств та визначено напрями удосконалення досліджуваного процесу, 0,11 д. а.).

34. Wasylewska H. Podatki pośrednie, jako instrument koordynacji polityki podatkowej / Wasylewska H., Krysowaty A. // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2009. – С. 146–148 (0,19 д. а.) (Особистий внесок автора: визначено пріоритетні напрями реформування вітчизняної податкової політики у сфері справляння непрямих податків, 0,1 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Василевська Г. В. Преференційне оподаткування: соціально-економічна доцільність та фіскальні наслідки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2011.

У дисертаційній роботі проведено комплексне дослідження теоретичних основ преференційного оподаткування, висвітлено його соціально-економічну сутність. Запропоновано типологізацію податкових преференцій та визначено особливості оцінки соціально-економічної доцільності та фіскальних наслідків запровадження преференційного оподаткування. Проведено моніторинг вітчизняних технологій преференційного оподаткування. Обґрунтовано прагматику дієвості податкових преференцій. Досліджено застосування пільгового оподаткування, змодельовано динаміку прогнозних значень податкових пільгових преференцій та визначено оцінку їх впливу на обсяги несплачених податків. Визначено соціально-економічну компоненту використання безпільгових податкових преференцій.

Окреслено пріоритети розвитку преференційного оподаткування. Узагальнено зарубіжний досвід використання податкових преференцій та розглянуто можливості їх використання в Україні. Розроблено основні напрями удосконалення преференційного оподаткування.

Ключові слова: податкові преференції, преференційне оподаткування, пільгові податкові преференції, безпільгові податкові преференції, податкові пільги, оподаткування, прогресивна шкала оподаткування, неоподатковуваний мінімум.

АННОТАЦИЯ

Василевская Г. В. Преференционное налогообложение: социально-экономическая целесообразность и фискальные последствия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский

национальный экономический университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2011.

В диссертационной работе проведено комплексное исследование преференционного налогообложения. Проведен критический анализ точек зрения ученых относительно определения дефиниций: «налоговые льготы», «налоговые преференции», «преференционное налогообложение», а также разграничена их сущность и предложены определения. Выяснена социально-экономическая сущность преференционного налогообложения.

Представлено типологизацию налоговых преференций и определены особенности оценки социально-экономической целесообразности и фискальных последствий применения преференционного налогообложения, а также предложен организационно-экономический механизм его реализации. Сформировано систему измерителей и показателей применения налоговых преференций, впоследствии чего налоговые преференции предложено классифицировать на льготные и безльготные. Предложены показатели, определяющие действенность преференционного налогообложения и определено их взаимодействие.

В работе проведен мониторинг отечественных технологий преференционного налогообложения. Обосновано действенность налоговых преференций и определено необходимость их использования в отечественной практике налогообложения с целью активизации инновационных процессов, устойчивого развития экономики, а также улучшения благосостояния населения страны.

Используя стандартные методы статистической обработки данных, исследовано применение льготного налогообложения. Спрогнозирована динамика значений льготных преференций, основанная на использовании экономико-математического моделирования и определена оценка их влияния на объемы неуплаченных налогов. Проведена оценка функционирования безльготных налоговых преференций.

В диссертации сформирован научный подход к определению роли налоговых преференций в преодолении безработицы с целью стимулирования субъектов ведения хозяйства к созданию новых рабочих мест и ее обобщению с современными проблемами занятости в Украине.

Обосновано необходимость внедрения прогрессивной шкалы налогообложения доходов физических лиц с использованием размера прожиточного минимума для определения объекта налогообложения. При этом отмечены возможные социальные эффекты для плательщиков налога и фискальная производительность дифференциации налоговых ставок, связанная с активизацией процессов потребления, которое обеспечивает увеличение налоговых поступлений в бюджет.

Разработан алгоритм реализации преференциального налогообложения с целью упрощения регуляторной среды для субъектов ведения хозяйства и обеспечения уравновешенного развития всех регионов страны. Обнаружено влияние льготных и безльготных налоговых преференций на социальную (материальное и невещественное качество жизни) и экономическую сферы общества.

В работе обобщен зарубежный опыт использования налоговых преференций и рассмотрены возможности его использования в Украине. Определены приоритеты развития преференциального налогообложения путем применения алгоритма его реализации. Разработаны основные векторы рационализации налоговых преференций. На основании изучения проблемных аспектов реализации преференционного налогообложения в Украине и в некоторых странах с развитой экономикой обосновано целесообразность использования необлагаемого минимума доходов граждан в виде налоговой преференции для предоставления плательщикам налогов социальной поддержки и обеспечения справедливости в налогообложении доходов физических лиц. Определены главные направления усовершенствования преференционного налогообложения.

Ключевые слова: налоговые преференции, преференционное налогообложение, льготные налоговые преференции, безльготные налоговые преференции, налоговые льготы, налогообложение, прогрессивная шкала налогообложения, необлагаемый минимум.

ANNOTATION

Vasylevska H. V. Preferential taxation: socio-economic expediency and fiscal impacts. – Manuscript.

Thesis for Candidate degree in Economic sciences, specialty 08.00.08 – money, finance, credit. – Ternopil National Economic University Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Ternopil, 2011.

The thesis is devoted to a comprehensive study of theoretical and methodological foundations of preferential taxation in the conditions of market economy establishment. It covers the social and economic substance of preferential taxation. The typology of tax preferences is proposed, and the peculiarities of socio-economic expediency evaluation and fiscal impacts of implementation of preferential taxation are defined. A monitoring of the national technologies of preferential taxation is done. The pragmatics of the effectiveness of tax preferences is proved. The application of preferential taxation is investigated, the dynamics of the forecast values for the preferential tax preferences is modeled and the evaluation of their impact on the amount of unpaid taxes is defined. A socio-economic component of the use of the unsubsidized tax preferences is stated.

The priorities of the preferential taxation development are determined. The international experience of the use of the tax preferences is generalized and the possibilities of their use in Ukraine are considered. The main directions of the preferential taxation improvement in the context of the civil society formation and development and the stable economic development in the state are elaborated.

Key words: tax preferences, preferential taxation, preferential tax preferences, unsubsidized tax preferences, tax benefits, taxation, progressive tax rate, tax-free minimum.